

ZEUS LABRAUNDOS VE APOLLON LAİRBENOS'UN SİMGESİ OLARAK LABRYS

(Lev. LVIII-LXI)

Labrys, antik devirde daha çok dinsel törenlerde kullanılmış, ya da adak eşyası olarak tanrılara sunulmuş olan çift yüzlü baltadır. İ. Ö. II. binlerde Girit'te görülmekte olduğuna göre, *labrys*, Knossos Sarayı'nın zemin katında bulunduğu varsayılan *Labyrinthos*'la ilişkili olabilir¹.

Labrys'ün ve *labrys* betimlemelerinin Küçük Asya'da en yoğun olarak görülmekte olduğu yer Karia bölgesidir. Zira *labrys*, Zeus Labraundos'un simgesidir. Zeus Labraundos, sağ elinde çift yüzlü balta, sol elinde mızrak tutar ve bu nedenle Zeus Stratios epithetini de almıştır². Bu tanrının, Karia'nın en önemli kentlerinden biri olan Mylasa yakınındaki Labraunda'da bir tapınağı bulunmaktaydı. Labraunda, 1948-1953 yılları arasında İsveç'liler tarafından kazılmıştır (Res. 1)³. Tapınağın tyapıldığı zaman tahtadan olduğu varsayılan kült heykeli, imparator Caracalla ve kardeşi Geta zamanında darbettirilmiş olan sikkelerde tapınağının içerisinde gösterilmiştir⁴. Bu tapınağın cephesinin ortasındaki iki sütun, kült heykelinin görülebilmesi için, sikke sanatkarları tarafından yok edilmişlerdir⁵. Kült heykelinin kollarının üst kısımları vücuduna, bacakları da birbirine yapışmıştır. Giysisinin üzerinde, sarılmış olan şeritler vardır. Ayrıca Zeus Labraundos'un boynunda pandantif, başında *polos* vardır (Res. 2).

Mylasa şehir kapısındaki kilit taşında bir *labrys* kabartmasının bulunması, çok doğaldır (Res. 3 ve 4)⁶. Aynı şekilde *labrys*, Euromos'daki Zeus Tapınağı'nın duvarını da süslemekteydi (Res. 5)⁷. Ayrıca bu kentin İ. Ö.

¹ *Der Kleine Pauly* (München 1979), s. v. *Labrys* (W. H. Gross).

² *Der Kleine Pauly*, s. v. *Labranda* (H. Treidler) ve B. V. Head, *Historia Numorum*, s. 622.

³ *Labraunda. Swedish Excavations and Researches* (Lund 1969) Ayrıca P. Hellström, *Architecture and Society in Hecatomnid Caria* (Uppsala 1989), s. 100'de Labraunda Kutsal Alanı'ndaki binaların bir planını vermektedir.

⁴ B. V. Head, *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Caria and the Islands* (London 1897), s. 132, no. 35 (Caracalla dönemi sikkesi), s. 133, no. 38 ve 39, lev. 22/5 (Geta dönemi sikkeleri) ve M. Usman, *Küçük Asya Sikkeleri Üzerindeki Mimarlık Tasvirleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, 1949, s. 170/171, lev. 55/1.

⁵ M. Usman, a. g. e., s. 170/171.

⁶ A. ve T. Akarca, *Milâs* (İstanbul 1954), s. 86-87, lev. 13.

⁷ Bk. M. Usman, *Küçük Asya'da Bulunan Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları* (İstanbul 1970), s. 24, 43-4, 63-4, 66-7, 69, 97 ve 125 (dipnot 39). Gezginlerden R. Chandler, *Travels in Asia Minor*, s. 196 ve dev.), Euromos Tapınağı'nı yanlış bir şekilde Labraunda Tapınağı olarak vermektedir.

II. ve I. Ö. I. yüzyılda basırmış olduğu sikkelerle, Hekatomnos Oğulları tarafından darbettirilmiş olan satrap sikkelerinde *labrys* sembolü görölmektedir. Zeus Labraundos, Karia'daki Amyzon, Aphrodisias, Halikarnassos, Heraclea ad Latmum, Keramos ve Stratonikeia'da da tapım görmüştür⁸.

Öte yandan, Bodrum Sualtı Arkeolojisi Müzesi'nin bahçesindeki mermer blok bir *labrys* kabartmasıyla bezenmiş olup, kuşkusuz Karia'daki Zeus Labraundos kültü ile ilişkilidir (Res. 6). Ayrıca, British Museum'da sergilenen bir adak stelinde, Hekatomnos oğlu Hidrieus ile kızkardeşi ve karısı olan Ada, Zeus Labraundos'la birlikte tasvir edilmektedirler⁹.

Yine bir Küçük Asya tanrısı olan Apollon Lairbenos'un da simgesi *labrys*, yani çift ağızlı baltadır. Özellikle Phrygia bölgesinde bulunan ve Roma imparatorluk devrine tarihlenen birçok adak yazıtı bize bu kült hakkında önemli bilgiler vermektedir. Nitekim Apollon Lairbenos'un bir tapınağı Dionysopolis kentinde lokalize edilmiş durumdadır¹⁰. Ayrıca, Dionysopolis'deki bu tapınağın bir korniş parçasında da bir *labrys* motifi yer almaktadır (Res. 7). Diğer bir Phrygia kenti olan Hierapolis'deki tiyatronun *skene* binasına ait olan bir *aedicula* alınlığında, sağ elinde çifte yüzlü balta tutan Apollon Lairbenos kabartması görölmektedir (Res. 8)¹¹. Aynı şekilde, Laodicea ad Lycum'daki *Nymphaion*'a ait bir mimari parça üzerinde de bir *labrys* sembolü bulunmaktadır (Res. 9)¹².

M. (Usman) Anabolu
İstanbul

⁸ A. ve T. Akarca, a. g. e., s. 125.

⁹ A. ve T. Akarca, a. g. e., lev. 10.

¹⁰ D. G. Hogarth - W. M. Ramsay, "Apollo Lermenus", *JHS*, VIII (1887), s. 376; *MAMA IV*, No. 269 ve dev. ve M. Usman, *Küçük Asya'da Bulunan Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları*, s. 25, 44, 73, 78, 85-6, res. 139-144.

¹¹ *Hierapolis di Frigia 1957-1987* (Torino 1987), s. 79.

¹² J. des Gagnier - P. Devambeş - L. Kahil - R. Ginouves, *Laodicee du Lycos* (Quebec - Paris 1969), s. 209, Kat. No. 34, lev. 82/3.